RÉGI szegedi foglalkozások nyomában

III. Vízimolnárok

Hajnal a parton. A koraőszi nap bágyadt fénye nehézkesen birkózik a víz fölött lebegő ködderl. Aztán a pára fölszáll és a folyó kanyarulatában Felsőváros felé láthatóvá válnak a parthoz közel horgonyzó vízimalmok. A szél malomkerekek kelepelésének zaját libbenti át a táj fölött.

A mesterség születése

Ismét a múlt században vagyunk és ismét a szegedi tiszaparton, ahol 50 évvel ezelőtt még vízimalmok »késségét« forgatta a Tisza árja. Abban az időben már utolsó óráit élte Szegeden ez a hagyományos foglalkozási ág, de volt idő — egy évszázaddal ezelőtt —, amikor Tápétól Szentmihálytelekig közel 100 vízimalom horgonyzott a Tiszán.

A szegedi vízimolnárság eredetét nagyon nehéz pontosan kideríteni. Annyi bizonyos, hogy Szegeden is — mint folyómenti településeinken általában — több évszázados múltra tekinthet vissza ez a mesterség. Az első írott emlékek a török időkből valók. A hajóépítéshez és a hajózáshoz hasonlóan a XVIII. században indult nagyobb fejlődésnek. Míg a század elején, 1721-ben 14 vízimalom őrölt a szegedi Tiszán, addig 1799-ben Vedres István verse szerint: »A Tiszán lisztőrlőmalom jár hetvenegy . . .«

A vízimolnárság Szegeden a múlt század közepe táján élte virágkorát. 1859-ben 90 vízimalom őrölt a szegedi Tiszán. Ettől kezdve számuk egyre fogyott. Amint a fejlettebb technikával, gyorsabban dolgozó gőzmalmok kiszorították őket a gabonaőrlésből, az alsóvárosi vízimalmok áttértek a paprikaőrlésre. A szegedi vízimolnárok az adott lehetőségek közt igen magasfokúra tökéletesítették a paprikaőrlés technikáját, úgyhogy kiváló szakmai ismereteiknek hasznát vették a későbbi kapitalista vállalkozásokban is. A gőz- és villanyerővel hajtott malmok versenye azonban csakhamar itt is háttérbe szorította a vízimalmokat. Igaz, a »paprikakufák« szívesebben őrlették vízimalomban paprikájukat, de a fejlettebb technika versenyével nem lehetett sokáig szembeszegülni. A századfordulóra 10-re apadt a vízimalmok száma, az I. világháború utolsó éveiben pedig eltűnt az utolsó is a szegedi tiszapartról.

A kikötőhelyek

A vízimalmok kikötőhelyeit a nép »mónárjáró«-nak nevezte. Kovács János feljegyzései alapján öt mónárjáróról tudunk: egy a marostorkolat alatt, az ún. Sárgán volt a tápaiak részére, a második a volt Lippai-fatelepnél (itt horgonyzott az utolsó vízimalom, a Nagyiván-családé), a harmadik a régi sóházak előtt, a negyedik Alsóvárosnál a Boszorkánysziget fölött, az ötödik pedig a röszkei parton.

A vízimalmok az elmúlt századokban jól jövedelmeztek malomgazdának és molnárnak egyaránt — nem véletlen, hogy városi notabilitások és gazdag kereskedők, iparosok vízimalomba fektették tőkéjüket. Idős asszonyok szerint még anyjuk lánykorában — a múlt század vége felé — is »kapósak voltak a mónárlegényök«, ami arra utal, hogy a mesterség hanyatlásakor is eleinte »urasan mögéltek«. Hagyományos szokásuk volt a vízimolnároknak, hogy pünkösdkor és István napján nagy mulatságot csaptak, amire zöld ágakkal szépen feldíszítették a vízimalmokat. Az István napi molnárünnepet hajdan egy, a folyó közepén képződött homokzátonyon tartották. Az 1860-as években azonban egy hatalmas vihar elsöpörte a mulatozást. Attól fogva a felsőtiszaparti füzesek mellett jöttek össze az István napi ünnepélyre.

Ügyesen . . .

A vízimolnárok híres dudások voltak, különösen a vízidudát kedvelték régebben, amit a sót és fát tutajozó románoktól vettek cserébe kukoricalisztért. Ügyesen játszottak egy másik, ma már szintén ismeretlen népi hangszeren, a bődudán is. Híres bődudás volt Bukusza Tanács Ignác vízimolnár, aki a 20-as években alsóvárosi parasztlakodalmakba is eljárt dudálni. Az ő háza előtt állott utolsó hírmondóul a tiszai víziemberek hagyományos címere, a bőgős orrtőke.

Ma már ilyenek sem láthatók, csupán néhány alsó- és felsővárosi ház kapuja előtt őrzi a földbe ásott elkopott malomkő a hajdani nagyhírű szegedi mesterség emlékezetét.

Juhász Antal

Minden házról, az egész lakótérről bevallást kell készíteni a jövő évi házadó íveken

A pénzügyminiszter 187/1958. PM számú utasításában intézkedett a házadó- és lakáshelyreállítási hozzájárulás 1959. évi kivetéséről.

Az intézkedés szerint minden magán-, vagy állami tulajdonban levő házról — a tételes házadóval adóztatott 1—2 szobás lakásokról is — házadó-bevallást kell benyújtani a tanácsokhoz, amelynek határideje ez év december 31-e. A bevallást az egész épületre vonatkozóan, a lakótér négyzetméteres megosztását is feltüntetve kell elkészíteni tekintettel arra, hogy az idei bevallás alapján fektetik fel a részletes házkatasztert.

Az 1959. évi házadó- és lakáshelyreállítási hozzájárulást — a szükséges változásoktól eltekintve — az 1958-ra megállapított összegben kell kivetni, azonban az összeget felül kell vizsgálni, hogy a haszonértéket helyesen, a bérbeadott helyiségek béréhez mérten arányosan állapították-e meg. A bérbeadott háznál meg kell vizsgálni, hogy az adóalapot helyesen állították-e ki és az adókulcsokat jól alkalmazták-e. Ideiglenes adómentesség esetén meg kell vizsgálni, hogy annak időtartama nem járt-e le, illetőleg a mentesség nem szűnt-e meg. Az állandó házadó-mentesség feltételeinek változatlan fennállását helyszíni szemle útján kell ellenőrizni.

A bevallási nyomtatványok átvételekor egyébként a tanácsok bármilyen kérdésben alapos felvilágosítást adnak. A kitöltött nyomtatványt pedig a lakás használójának személyesen kell visszajuttatni, hogy az esetleges hibákat azonnal korrigálni tudják.

ÚJ GYÓGYMÓDDAL egy régi „népbetegség" ellen

Ma már megfékeztük az első számú népbetegséget, a tbc-t, a másodikkal, a reumás és mozgásszervi megbetegedések tömegméretű gyógyításával azonban még adósak vagyunk. A táppénzesek és a rokkantak zöme pedig ebből a betegségcsoportból kerül ki. Ez elgondolkoztató: az ember életének szebbé tétele és a nemzetgazdaság egyformán követeli, hogy a reumatikus és mozgásszervi megbetegedések tömegméretű gyógyítását a jelenleginél hatékonyabb eszközökkel segítsük elő.

Az emberiség 15 százaléka

Erről a fontos és sürgős teendőről beszélgettünk dr. *Domokos József* reumatológussal, aki e konok betegség nyomába szegődve, a gyógyítása mellett jelentős feltérképező munkát is végzett már Szegeden. Előbb azonban nézzük meg, mit mond a reumáról a világstatisztika.

Mozgásszervi megbetegedésben az emberiség 15 százaléka szenved s ebből 5 százaléka szorul kezelésre. Ez az arány sajnos hazánkra is érvényes, tapasztalat szerint ránknézve még valamivel rosszabb arányban is, hiszen a letűnt kapitalista társadalom százezrével nyomorította a lakosságot embertelen életkörülményekbe, amelyek a tbc mellett napról napra szülték ezt a »népbetegség«-et is. Ennek az »örökségnek« száműzése, felszámolása ma súlyos gondként nehezedik a nép államára. Megnyitotta a rászorulók előtt a Lukács, a Gellért, a hévízi, a harkányi és a többi gyógyfürdőket és szanatóriumokat —, amelyekben egykor súlyos valutáért és aranyért mérték a gyógykezelést, de nyilvánvalóan nem a proletároknak, parasztoknak, kisemmiseknek.

A legmunkabíróbb korosztályt támadja

Az ország valamennyi gyógyfürdőit számolva, összesen kétezer ágy várja ma már gyógyulásra a reumatikus és mozgásszervi megbetegedetteket. Három-négy hét kezelési időt véve alapul, gyógyfürdőre évente mintegy 25 ezer beteg juthat el, de ez csak egyharmada a rászorulóknak. (Szegedre havonta 12 gyógyfürdőbeutaló jut, s a klinikáknak egy-kettő. Mi ez a város és a járás lakosságához viszonyítva, vagy csak ehhez a számhoz is? 1956 óta Szegeden tényleges panasszal háromezer reumás és mozgásszervi betegségben szenvedőt térképeztek fel, de ez a felmérés korántsem teljes.) A tbc eddig megrövidítette az életet, éppen ezért az ellene való küzdelmet nagyon komolyan vettük fel. A reuma viszont megkeseríti az életet: a reumás láz belemar a szívbe, s előbb utóbb tönkreteszi. Az idült ízületi gyulladás a legmunkabíróbbakat támadja meg, a 30—35 éveseket, heveny berobbanásaival pedig a degeneratív forma leüti a lábáról, rokkanttá teszi az embert, leginkább a 45 éves kortól kezdve.

A tükörkép cseppet sem kedvező, de azzá lehet tenni. Decentralizálni kell a reuma-ellátást, országszerte reumagondozó intézetek létrehozásával, amelyek szűrővizsgálatokkal feltérképezik a lakosságot, s esetenként a betegség stádiuma szerint meghatározzák a gyógykezelés módját is. Szegeden egyelőre még a szakrendelésnek sincs megfelelő súlya és helye. Az SZTK-ban folyó szakrendelés és a heti kétszeri gondozás két orvossal és egy gondozónővel kevés a nagyszámú beteg ellátására. (A tbc elleni küzdelem ennek minden tekintetben messze fölötte áll, jóval kevesebb nyilvántartott betegével.)

A szegedi gyógykezelés helyzete

Hogyan is áll ma alapjában véve a reumatikus és mozgásszervi megbetegedések tömegméretű gyógykezelése Szegeden? Az SZTK-ban szakrendelés és fizikoterápia folyik, a II-es kórházban gyógytorna, az I-es kórház röntgen-osztályán terápiás-röntgenbesugárzás, és végül van a városi gyógyfürdő. A felsorolásból szándékosan hagytuk ki a MÁV rendelő és a klinika reumatoid ambulanciáját, mint amelyek szintén nincsenek berendezkedve a tömegméretű gyógykezelésre. Vegyük sorra őket. A szakrendelésről már szóltunk. A fizikoterápia kicsi és korszerűtlen, gépei elavultak. A II-es kórházban folyó gyógytornáztatás kiváló ugyan, de tömegellátásra kicsinynek bizonyul. Az I-es kórház röntgen-munkája igen jó, a klinika viszont speciális munkája mellett csak hetek múlva tud eredményt küldeni laboratóriumi vizsgálatairól. Utolsónak hagytuk a gyógyfürdőt, amely mai formájában elsősorban tisztasági fürdő, habár vize a legjobb hírű fürdőkével vetekszik.

A szegedi fürdőben nincsen szakorvos. Hogy a kádfürdőre, vagy az iszapakolásra utalt beteg mit csinál, senki sem ellenőrzi. Egyéni elképzelés szerint utasítja a beteg a masszőrt. Az ilyen gyógymód előbb-utóbb többet árthat, mint használ, de legalábbis hosszabb tartamúvá teszi a gyógykezelést.

A további gyógyítás útja

Mi a megoldás? Lehetne találni — megpedig minél előbb — a megbetegedett dolgozók és a népgazdaság számára egyaránt bőségesen kamatozó utat Szegeden is. Feltétlenül bővíteni kell az órakeretet a szakrendelésen. Szükséges az SZTK-tól független gondozóhelyiség létrehozása egy rendelői felszereléssel, — természetesen több orvossal és középkáderrel. A fürdőt igazán gyógyfürdővé és reumagondozóvá kell tenni váró- és rendelőhelyiséggel. Ugyanitt létre lehetne hozni az úgynevezett súlyfürdőt is, a degeneratív gerincelváltozásos betegek gyógyítására stb. A mai fürdőt természetesen átépíteni, bővíteni kellene olyképpen is, hogy népfürdői, tisztálkodási célt szolgáló jellegét a külterületeken kellene funkcionáltatni, az erre a célra építendő zuhanyozókkal, ahogy ez már létezik is a harmadik kerületben. Olyan gazdagok vagyunk ugyanis, hogy házunkban bárhol fúrunk a földbe, forró gyógyvíz bugyog fel.

Fürdőfejlesztéssel a reuma ellen

Mindössze ennyit erről a fontos kérdés-komplexumról. A távolabbi tervekről ne is beszéljünk hosszan. Szegedre eddig csak ráfogták, hogy fürdőváros. Majd csak lesz! A fürdőfejlesztés — városfejlesztés is. Mégpedig nagyon rentábilis vállalkozás amellett, hogy ebben a vonatkozásban a második számú »népbetegség« elleni küzdelmet is szolgálja. Csak még annyit, hogy például Újszegeden a Haladás Tsz forró vize mellett kitűnő gyógyszanatórium épülhetne, s épül is majd egyszer. Talán itt lesz majd a reumatológia szegedi »főhadiszállása«, megszabadítani a rászoruló embert a reumától, az ide-oda bújkáló fájdalomtól, amely heveny, vagy idült formájában oly sok dolgozót tett már munka- vagy életképtelenné. Hadat kell üzenni végre ennek a népbetegségnek is Szegeden!

Lődi Ferenc

Iskolások hangversenye Petőfitelepen

Vasárnap délután a klasszikus zene örökszép dallamai csendültek fel a petőfitelepi II. sz. általános iskolában. Az iskola énekkara nagysikerű hangversenyt rendezett, melyen Bach, Bartók, Brahms, Musszorgszkij, Haydn, Verdi és más halhatatlan zeneszerzők művei hangzottak el az iskola tanulóinak és a Zeneművészeti Szakiskola növendékeinek tolmácsolásában. A telep dolgozói, a petőfitelepi munkásemberek számosan megtisztelték a kis énekeseket és zenészeket. Több százan vettek részt a hangversenyen, s valamennyi szám után lelkes tapsszal üdvözölték a kórust és a szereplőket. A szereplők közül különösen kitűnt Szávics Gyöngyi énekszámaival, Heiler Katalin, Halmi Mária, Bálint Katalin, Somkúti Judit, Csorba Klára, Kincses Éva, Takács Anna petőfitelepi kisiskolások és természetesen a zeneiskola több növendéke.

A hangverseny bevételéből mikrobarázdás lemezjátszót vásárolnak, hogy a művészi zenét ezentúl ilyen közvetítésben is akár naponta élvezhessék a petőfitelepi munkásemberek és iskolások.

A jól sikerült zenés délután a kis szereplők mellett elsősorban Papp Tiborné énektanárnő kiváló szakmai és szervező tevékenységét dicséri.

— A SZABADTÉRI JÁTÉKOK PROPAGANDÁJÁRÓL a városi tanács művelődési osztályán fontos értekezletet tartottak. A tárgyaláson a tanács képviselőin kívül az IBUSZ osztályvezetői vettek részt. Megegyezés történt abban, hogy az IBUSZ máris megkezdi a játékok külföldi propagandáját és kidolgozza az olcsó külföldi és hazai különvonatok indításának tervét.

E heti étrendünk

Kedd: Karfiolleves, lencsefőzelék sült sertéshússal.

Szerda: Bableves csülökkel, lekvároskifli.

Csütörtök: Paradicsomleves, karalábéfőzelék fasírozottal.

Péntek: Krumplileves, kakaós palacsinta.

Szombat: Birsalmaleves, paprikáskrumpli kolbásszal, savanyúság.

Vasárnap: Csontleves, rántott sertéskaraj pruplipürével, túrós rétes.

Hétfő: Tarhonyaleves, lecsó kolbásszal.

Téli séta a Füvészkertben

SZEGEDEN az Egyetemi Füvészkert — azt lehet mondani — három és fél évtizedes fennállása alatt nem fejlődött annyit, mint az idén. A nyáron csatornázták, öntözhetővé tették, hogy ne szomjazzanak és kárt ne szenvedjenek a csapadék-igényes növények, most pedig elkészült három, egybefüggő, korszerű üvegház, ahol valóságos »trópusi összkomfort« védi a legnagyobb hidegben is a délszaki növényeket, virágokat. Egyszóval jól felkészültek itt a tél fogadására.

Csaknem a kipusztulás veszélye fenyegette a kert legszebb virágát, az indiai lótuszokat. A dísztóban harminc év alatt olyan nagyfokú iszaplarakódás képződött, hogy egész sekély, alig húsz centiméteres víz borította már csak a növényeket. Fennállott annak veszélye, hogy kemény hidegben a vékony vízréteg átfagy és a jégpáncélban kipusztul az Indiából idetelepített pompás növényzet, amelyet Közép-Európában tartósan és tömegesen csak itt tudtak megtelepíteni. A botanikusok idejében észrevették és megelőzték a bajt: a vastag iszaplerakódást eltávolíttatták a tóból. Legalább félezer köbméter földet ástak ki innét s most már olyan mélységű vízbe kerültek a lótuszok, amely nem tud teljesen átfagyni. A kitermelt, humuszban gazdag földet is hasznosították. A rózsakertet — amelyet mélyebb fekvése miatt a tavaszi hónapokban gyakran öntött el a talajvíz — töltötték fel.

A TÉLI magcsereforgalom megkezdődött. Ilyenkor egymásután érkeznek távoli földrészek és országok botanikuskertjeinek, arborétumainak katalógusai, majd a különböző növények magjai dugványai. Ausztráliából, Canberraból és Adelaideből különleges trópusi fák, Hongkongból ritka teacserjék, szobadísz-fenyők, Ottavaból és Montrealból balzsamfenyők, a Szovjetunióból, Alma-Atából és Sztalinabadból sivatagi cserjék, és afganisztáni fikuszok, Afrikából ciprusfélék —, hogy csak egy néhányat említsünk. Cserébe elsősorban szegedi nemesítésű paprikát, paradicsomot és más gazdasági növényeket, de nem egyszer trópusi növényeket és virágokat, illetve ezek magjait küldik. Érdemes megjegyezni, hogy még melegebb éghajlatú országok, mint pl. Olaszország botanikus kertjei gyakran a Szegedi Egyetemi Füvészkerttől kérnek indiai lótuszt. Ugyanis a kertben, a tó környékén, annak kedvező védettsége folytán egészen sajátos mikroklíma alakult ki, ahol dúsan tenyészik ez a virágzáskor csodaszép növény.

BÁR beköszöntött a tél, mégis sok virág most van teljes pompájában. Kibontotta a szirmait a csillagvirág, az indiai piros, füzéres »macskafark«, a sötétkékszínű jávai virágcsalán és a Keleti-Kárpátok jellegzetes tűlevelű cserjéje, a Bruckenthal hanga, és még sok más különleges virág.

(T. B.)

Tízéves az egységes vízügyi szolgálat alas

Tíz évvel ezelőtt egyesítették a kultúrmérnöki, az árvízvédelmi és egyéb vízügyi hivatalt. Az egységes vízügyi szolgáltatás tíz éve működik. December 20-án ünneplik meg ezt a jubileumot.

December 19-én Budapesten kezdődik meg az ünnepség. Szegeden 20-án folytatódik. Tíz órakor a Szabadság Filmszínházban a Vízügyi Igazgatóság dolgozói nagygyűlést rendeznek. Ezen a napon a Vízügyi Igazgatóság kultúrtermében folyamatos filmvetítésen mutatják be a Volga—Don-csatorna, a Tiszalöki duzzasztó, az 1956-os jeges árvíz, Vízmosás, kötések című filmeket.

December 20-án, 21-én és 22-én tartják nyitva az ünnepi alkalomra megrendezett kiállítást az Ifjúsági Házban. December 20-án este »vizes«-bálat rendeznek a Hungáriában, a Szegedi Nemzeti Színház művészeinek felléptével.

A szegedi ünnepségek után Csongrád megye nagyobb városaiban, Hódmezővásárhelyen, Csongrádon és Szentesen rendezik meg a kiállítást, és a filmvetítést.